

Μαντώ Οικονομίδου

Κύρια χαρακτηριστικά της εικονογραφίας του Νομισματοκοπείου της Νικόπολης

Η επαινετή πρωτοβουλία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων να πραγματοποιηθεί ένα Συμπόσιο για τη Νικόπολη, μου έδωσε την ευκαιρία να επανέλθω σ' ένα αγαπητό για μένα θέμα.

Πριν δέκα περίπου χρόνια τυπώθηκε η διδακτορική μου διατριβή με θέμα τη νομισματοκοπία της πόλης¹.

Στο διάστημα αυτό πολλά έχουν γραφεί και ειπωθεί σχετικά με την Ακτία Νικόπολη, τη ναυμαχία στο Άκτιο, την προσωπικότητα και την πολιτική του Αυγούστου, μετά τη μεγάλη νίκη του, που είχε καθοριστική σημασία για την εδραίωση της ρωμαϊκής κυριαρχίας. Παρόλες τις διεξοδικές μελέτες η έρευνα συνεχίζεται και το θέμα δείχνει ότι δεν έχει χάσει την επικαιρότητά του².

Εξάλλου και η υπογράφουσα, που δεν έπαψε από τότε να παρακολουθεί αυτό το θέμα, βρήκε το βήμα τούτο κατάλληλο για να επισημάνει και να αναπτύξει ευρύτερα ορισμένα σημεία της εικονογραφίας της Νικόπολης³.

Οι διάφορες παραστάσεις που χαράζονται στα νομίσματά της ακολουθούν, στις γενικές γραμμές, εκείνες των άλλων ελληνικών πόλεων στα ρωμαϊκά χρόνια, που κράτησαν, ως προς την κοπή χάλκινων νομισμάτων μιά ανεξαρτησία απέναντι στη Ρώμη.

Δηλαδή τα ελληνικά των αυτοκρατορικών χρόνων εργαστήρια, όπως τα ονομάζουμε, διατήρησάν πάνω στα νομίσματά τους την ελληνική γραφή και παραστάσεις που βασίζονται σε ελληνικά πρότυπα. Το πορτραίτο του ρωμαίου αυτοκράτορα ή της αυτοκράτειρας χαράζεται στην μπροστινή όψη αλλά και αυτό πλαισιώνεται με ελληνική επιγραφή. Ένα τέτοιο λοιπόν νομισματοκοπείο, είναι και της Νικόπολης.

1. Μάντω Καραμεσίνη – Οικονομίδου, Η Νομισματοκοπία της Νικοπόλεως, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, αρ. 79, Αθήναι 1975. Σε τούτο το άρθρο θα αναφέρεται ως Νικόπολη – Οικονομίδου.

2. Βλ. για νεώτερη βιβλιογραφία Dietman Kienast, Augustus, Darmstadt 1982, ιδιαίτερα στις σ. 353 – 354, 361 – 382.

3. Η μελέτη από την υπογράφουσα ενός σημαντικού αριθμού νομισμάτων (περίπου 400), που προέρχονται από την αποχωμάτωση του υπογείου διαδρόμου των σκηνικών του Ωδείου της Νικοπόλεως κατά το 1971, υπό την εποπτεία της Εφόρου Αρχαιοτήτων κας Ιουλίας Βοκοτοπούλου, ελπίζουμε ότι θα συμβάλει σημαντικά στην καλύτερη ερμηνεία των διαφόρων τύπων. Για καθαρά τεχνικούς λόγους τα νομίσματα αυτά δεν συμπεριλήφθηκαν στη μονογραφία για τη Νικόπολη.

Είναι απόλυτα φυσικό να δεσπόζουν οι παραστάσεις, που έχουν άμεση σχέση με την ίδρυση της πόλης, τη νίκη στο Άκτιο, και την αναβίωση των Ακτιακών αγώνων από τον Αύγουστο.

Σε μια σειρά που δεν απεικονίζεται στην μπροστινή πλευρά το κεφάλι του ρωμαίου αυτοκράτορα και που ονομάζουμε «αυτόνομα», χαρακτήρηκε η προτομή της πόλης, πυργοστεφής και φτερωτή, με την επιγραφή «ΙΕΡΑ ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ». Έχομε δηλαδή μια γραφική, εικονογραφική απόδοση της ίδιας της πόλης. Πρόκειται για μια συγχώνευση του τύπου της πόλης και της νίκης, ως απεικόνιση νικηφόρου – πόλης, όπως πραγματικά ήταν η Νικόπολη. Έχομε λοιπόν εδώ το «λαλούν σύμβολόν της».

Στον οπισθότυπο αυτής της σειράς υπάρχει η παράσταση της Ακτιάδος, της θεάς των Αγώνων που κάθεται σε θρόνο, κρατώντας δάδα και αγγείο – έπαθλο⁴. Επιγραφή: «ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΚΤΙΣΜΑ».

Το νόμισμα αυτό με τις δύο παραστάσεις, την φτερωτή πυργοστεφή γυναικεία προτομή και την Ακτιάδα, είναι ένα εικονογραφικό δίπτυχο που αναφέρεται στην πόλη της νίκης του Αυγούστου και την ανασύσταση από τον ίδιον των Ακτιακών Αγώνων (σελ. 483, αρ. 1).

Αλλά και η ίδια η μορφή της νίκης χαράζεται συνεχώς από την αρχή έως το τέλος της νομισματοκοπίας της, στα μέσα περίπου του Γ' μ.Χ. αιώνα, θυμίζοντάς μας πάντα, ότι η Νικόπολη ήταν η πόλη που κτίστηκε για μιά μεγάλη νίκη, που καταξίωσε το νικητή. Η ραδινή, αιθέρια μορφή της, όπως χαράζεται στα χρόνια του Αυγούστου θυμίζει κλασικά πρότυπα, αλλά και το κεφάλι του αυτοκράτορα στην μπροστινή όψη διαπνέεται από μιά γαλήνια μεγαλοπρέπεια, που αρμόζει σε μια τέτοια ξεχωριστή κοπή (πίν. αρ. 2). Με την πάροδο του χρόνου, η παράσταση της νίκης θα χάσει σιγά, σιγά την πλαστικότητα της (μιά παράσταση στα χρόνια του Καρακάλλα, (πίν. αρ. 3), για να καταλήξει στα μέσα του Γ' μ.Χ. αιώνα, στην εποχή του Γαλλιηνού μιά συμβατική, σχηματική απεικόνιση (σελ. 483, αρ. 4).

Παράλληλα με τις νικηφόρες παραστάσεις, έχομε και τις αγωνιστικές, δηλαδή εκείνες που αναφέρονται στα Άκτια, στους παλαιούς αγώνες των Ακαρνάνων που αναβίωσε ο Οκτάβιος, προσδίδοντάς τους ιδιαίτερη αίγλη, ανάλογη με εκείνη των Ολυμπιακών Αγώνων. Στη Νικόπολη, που εκκαλείτο να παίξει έναν πρωτεύοντα ρόλο στον ελλαδικό χώρο, διεξάγονταν τα Άκτια.

Ήδη αναφέρθηκε η απεικόνιση της θεάς των αγώνων, της Ακτιάδος, που κάθεται μεγαλόπρεπα στο θρόνο της. Οι ανώνυμοι όμως χαρακτήρες, μας διέσωσαν και την εικόνα από το στεφάνι, που δινότανε στους νικητές, τους Ακτιονίκες. Οι πηγές δεν αναφέρουν από ποιο δέντρο η φυτό κατασκευάζονταν τα ακτιακά στεφάνια. Έρχεται όμως η νομισματική μαρτυρία να συμπληρώσει αυτό το κενό. Συνήθως απεικονίζεται ένα στεφάνι πλεγμένο από καλάμια,

4. LIMC I, σ. 471: AKTIAS II.

φυτό που ευδοκιμεί στην περιοχή. Στο κέντρο άλλοτε χαράζεται ένα Α (μιά κοπή στα χρόνια του Τραϊανού, σελ. 483, αρ.5) και μιά άλλη στην εποχή του Αντωνίνου Ευσεβούς (σελ. 483, αρ. 6), άλλοτε πάλι η επιγραφή «ΑΚΤΙΑ», όπως σ' ένα νόμισμα της Φαυστίνας της Νεώτερης (σελ. 483, αρ. 7). Σε τρεις μόνο περιπτώσεις απεικονίζεται δάφνινο στεφάνι, την εποχή του Αντωνίνου Ευσεβούς, του Γορδιανού και του Γαλλιηνού⁵, πάντα όμως παράλληλα με την παράσταση του καλαμένιου στεφανιού, που η απεικόνισή του δεν θα πάψει να χαράζεται έως το τέλος της λειτουργίας του εργαστηρίου.

Υπάρχει και μια περιορισμένη κοπή στον Αδριανό και στον Καρακάλλα, όπου απεικονίζεται ένα στεφάνι, πιθανότατα κατασκευασμένο από μήλα. Ίσως δεν θα πρέπει να μας ξενίσει η παρουσία των μήλων σε στεφάνι νικητή, αφού δινότανε ως έπαθλο στα Πύθια και ήταν ο ιερός καρπός του Θεού (Ένα νόμισμα στα χρόνια του Αδριανού, (σελ. 483, αρ. 8) Ο Paul Clement δημοσίευσε στο Αρχαιολογικό Δελτίο του 1970, μία στήλη αφιερωμένη σ' έναν ανώνυμο αθλητή, που βρέθηκε στα Ίσθμια και που απεικονίζει ανάμεσα στα άλλα στεφάνια που πήρε ο αθλητής και ένα παραπλήσιο με αυτό που αναφέραμε πιο πάνω και με την επιγραφή «ΑΚΤΙΑ»⁶. (Η στήλη είναι εκτεθειμένη στο ωραίο μικρό Μουσείο της Ισθμίας).

Ένα άλλο νόμισμα που κόπηκε πάλι στα χρόνια του Αδριανού μας διέσωσε την εικόνα της αγωνιστικής τράπεζας. Δεξιά διακρίνεται το ακτιακό στεφάνι και κάτω η επιγραφή «ΑΚΤΙΑ», η παράσταση πλαισιώνεται από δύο κλαδιά φοινικιάς, (σελ. 483, αρ. 9). Έχουμε και σε άλλες Ελληνικές πόλεις την απεικόνιση της αγωνιστικής τράπεζας, όπως στα αθηναϊκά νομίσματα και στα ηλειακά, η τράπεζα του Κολώτη⁷.

ω Οι πηγές αναφέρουν ότι κατά την τέλεση των Ακτίων διεξάγονταν και υποδρομίες, πράγμα που το επιβεβαιώνει μιά σπάνια κοπή, στα χρόνια του Καρακάλλα, όπου απεικονίζεται ένα εντυπωσιακό τέθριππο, που έχει για ηνίοχο τον Ήλιο, (σελ. 483, αρ. 10). Μας έρχονται στο νου τα θαυμαστά Συρακούσια και Ακραγαντινά δεκάδραχμα του τέλους του 5ου και των αρχών του 4ου αιώνα π.Χ. Η κοπή αυτή είναι ένα αξιοπρόσεκτο δείγμα μεταγενέστερης απεικόνισης του τύπου αυτού, αν σκεφθούμε ότι έχουν περάσει περίπου έξι αιώνες μετά την δημιουργία του αρχέτυπου.

Ένα άλλο αγώνισμα, που απεικονίστηκε στα νομίσματα της Νικόπολης είναι και η «πλοίων άμιλλα», όπως μας το αναφέρει ο Στέφανος Βυζάντιος. Πράγματι η νομισματική μαρτυρία τον δικαιώνει με την παράσταση πλοίου με κωπηλάτες, που χαράζεται καθόλη τη διάρκεια της λειτουργίας του

5. Νικόπολη – Οικονομίδου σ. 93, αρ. 28, 29, πιν. 21, σ. 141, αρ. 20α, β, πιν. 49 και σ. 160/161, αρ. 50 – 53, πιν. 61.

6. ΑΔ 25 (1970), Μέρος Β' 1 – Χρονικά, 167, πιν. 141 c.

7. Βλ. P.R. Franke, Ηλιακά – Ολυμπιακά, MDAI (A) Band 99 (1984), σ. 323.

νομισματοκοπείου της πόλης. Όπως ξέρουμε, λεμβοδρομίες διεξάγονταν από τους Έλληνες από τα παλαιότερα χρόνια. Σε μια περιορισμένη δε μεταθανάτια κοπή του Αυγούστου απεικονίζεται και μια σκηνή ναυμαχίας⁸, αγώνισμα αγαπητό στους Ρωμαίους. Και οι δύο παραστάσεις αναφέρονται κατά προέκταση, στη ναυμαχία του Ακτίου.

Από τους θεούς, ο Απόλλων είναι εκείνος που απεικονίζεται ανελλιπώς στα νομίσματα της Νικόπολης, κατά κανόνα όρθιος, κρατώντας με το αριστερό τόξο και με το δεξί άλλοτε δάδα, ή νίκη, ή ακόμη κλαδί δάφνης. Σε πολλές περιπτώσεις δεν διακρίνεται με σαφήνεια το αντικείμενο που κρατάει στο δεξί του χέρι, (σελ. 483, αρ. 11). Ο ιδρυτής της πόλης, Αύγουστος, ταυτίστηκε μαζί του, όπως και η ίδια η πόλη. Είναι φυσικό η σκέψη μας να πάει στην απεικόνιση του επώνυμου θεού, του Απόλλωνος του Ακτίου⁹, στον οποίο ήταν αφιερωμένη και η Ακτία Νικόπολη. Αυτήν τη γνώμη διατύπωσαν και οι παλαιότεροι νομισματολόγοι, έως ότου μιά νεώτερη εκδοχή του Peter Franke σχετικά με την παράσταση αυτή, που αναφέρεται σ' ένα άρθρο του στο περιοδικό «Χείρων» το 1976, τον ονομάζει Λευκάδιο¹⁰, γιατί με μικρές διαφορές πλησιάζει τον τύπο του μοναδικού νομίσματος της Νικόπολης, στο Βερολίνο, με την επιγραφή ΑΠΟΛΛΩΝ ΛΕΥΚΑΤΗΣ¹¹ (σελ. 483, αρ. 12), όπως και με την παράσταση του Απόλλωνος που έχουμε σ' ένα ανάγλυφο στην αψίδα της "Basilica Sotteranea" της Ρώμης¹².

Γεννιέται όμως μια εύλογη απορία πως είναι δυνατό η Ακτία Νικόπολη, να μην απεικόνισε το θεό της;

Πιστεύουμε ότι σωστά παρατηρεί ο Humphrey Sutherland σ' ένα άρθρο του, στο περιοδικό "Quaderni Ticinesi" του 1976¹³, ότι πιθανότατα, ο τύπος του Απόλλωνος Ακτίου και του Λευκάδιου να έχουν συνδυασθεί και επικαλείται γ' αυτό τους στίχους τού Οβιδίου, από τις «Ηρώιδες»: «Από τον ουρανό κατεβαίνοντας ο Φοίβος, αντικρύζει το πέλαγος: Ο λαός τον αποκαλεί Ακτιακό και Λευκαδιακό». ("*Phoebus ab excelso, quantum patet, aspicit aequor: Actiacum populi Leucadiumque vocant.*" Ovid. Her. XV, 165–6).

Συναντάμε στα νομίσματα της Νικόπολης και μιά άλλη απεικόνιση του Απόλλωνα την εποχή του Καρακάλλα, (σελ. 484, αρ. 13), πίο κινημένη από την προηγούμενη που περιγράψαμε, που μας θυμίζει παραπλήσιες παραστάσεις σε

8. Νικόπολη – Οικονομίδου σ. 75, αρ. 83–87, πιν. 10.

9. Βλ. Hans Jucker, Apollo Palatinus und Apollo Actius auf augusteischen Münzen: Mus Helvet. 39 (1982), 82–100.

10. P.R. Franke, Apollo Leucadius und Octavianus?, Chiron 1976, σ. 160–163, πιν. 11.

11. Νικόπολη – Οικονομίδου σ. 80, αρ. 21, πιν. 13.

12. P.R. Franke, ό.π. σ. 162.

13. C.H.V. Sutherland, Octavian's Gold and Silver Coinage from 32 to 27 B.C. Quaderni Ticinesi 1976, σ. 150/151.

αθηναϊκά νομίσματα της ρωμαιοκρατίας¹⁴.

Εκτός από τον προσάτη θεό απεικονίστηκαν στα νομίσματα της Νικόπολης οι κυριότεροι θεοί των Ελλήνων, όπως ο Ζευς, η Αθηνά, η Ἄρτεμις, η Κυβέλη, η Αφροδίτη¹⁵, ο Ἡφαιστος, ο Ασκληπιός, ο Διόνυσος. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις είναι δυνατό να ταυτίσουμε και γνωστούς αγαλματικούς τύπους, όπως είναι του «κεραυνοβολούντος Διός», της Εφεσσίας Αρτέμιδος, της Αρτέμιδος Σωτείρας του Στρογγυλίωνος, του Απόλλωνα Λευκάτη, καθώς και της Αθηνάς Παρθένου του Φειδία (σελ.484, αρ.14) που απεικονίζεται επίσης σε αθηναϊκά νομίσματα των αυτοκρατορικών χρόνων¹⁶.

Αλλά και ο Ηρακλής που είχε καθιερωθεί ως νομισματικός τύπος, ήδη από τον 6ο αιώνα π.Χ. και δεν έπαψε να χαράζεται στα νομίσματα των ελληνικών πόλεων έως τα χρόνια του Γαλλιγνού, είναι μιά παράσταση που απαντάται πολύ συχνά και στις κοπές της Νικόπολης. Ιδιαίτερα απεικονίστηκε ο τύπος του Ηρακλή Farnese (σελ.484, αρ.15) που συναντάμε και σε αντίστοιχες αθηναϊκές κοπές¹⁸.

Παράλληλα με τις θεϊκές μορφές υπάρχει και ένα πλήθος άλλων παραστάσεων, που συνδέονται, είτε άμεσα είτε έμμεσα, με την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά της πόλης.

Η συνεχής σχεδόν απεικόνιση του τρίποδα είναι κάτι πολύ φυσικό, αφού ο Απόλλων είναι ο επικρατέστερος θεός. Συνήθως χαράζεται σε συνδυασμό μ' ένα κλαδί δάφνης και το φίδι που τυλίγεται γύρω από αυτόν. Στην περίπτωση αυτή έχουμε μιά συνένωση των στοιχείων της λατρείας του Απόλλωνος και του Πύθωνος (η εικόνα του τρίποδα σ' ένα νόμισμα της εποχής του Αλέξανδρου Σεβήρου, (σελ. 484, αρ. 16).

Μια άλλη ενδιαφέρουσα και πολύ σπάνια παράσταση, είναι εκείνη όπου έχουμε δύο ζώα αντιμέτωπα, έναν κάπρο και έναν σκύλο – μολοσσό (σελ.4 , αρ. 17). Η απεικόνιση του κάπρου είναι δυνατό να επισημαίνει τις επιδράσεις που δέχθηκε η εικονογραφία της από τους νομισματικούς τύπους των γειτονικών πόλεων, από τις οποίες δημιουργήθηκε ο συνοικισμός της. Ο κάπρος είναι από τους βασικούς τύπους των αιτωλικών νομισμάτων. Η παρουσία του λοιπόν είναι απόλυτα δικαιολογημένη, αφού η Νικόπολη συνοικίστηκε και από τις γύρω αιτωλικές πόλεις. Ας μη λησμονούμε και την απεικόνιση του Απόλλωνα Λευκάτη στο μοναδικό νόμισμα του Βερολίνου, που είναι κι' αυτό μια απόδειξη ότι οι κάτοικοι της Λευκάδας μετέφεραν στη νέα τους πατρίδα, τη Νικόπολη, τις παραδόσεις και τις λατρείες της γενέτειράς τους. Το άλλο

14. Βλ. *Svoronos* πιν. 93, αρ. 8 κ.ε.

15. Βλ. *Χρυσής, Τζουβάρα – Σούλη*, Η Λατρεία των Γυναικείων Θεοτήτων εις την Αρχαίαν Ἠπειρον, Ιωάννινα 1979, ιδιαίτερα στις σ. 15, 29 – 31, 51 – 52.

16. *Svoronos* πιν. 83, αρ. 1 – 14.

17. Βλ. Νικόπολη – *Οικονομίδου* σ. 52, 54.

18. *Svoronos* πιν. 95, αρ. 1 – 5.

ζώο, ο Μολοσσός, μας θυμίζει τη συμμετοχή του ηπειρωτικού στοιχείου στον συνοικισμό.

Στην κατηγορία αυτή θα αναφέρουμε ακόμη μία ξεχωριστή και εξίσου σπάνια με την προηγούμενη κοπή, που απεικονίζει την προσωποποίηση της Ακτιακής Βουλής¹⁹ με την μοναδική επιγραφή ΕΣΤΙΑ ΒΟΥΛΗΣ²⁰ (σελ. 484, αρ. 18).

Τέλος, μια άλλη πολύ ενδιαφέρουσα ομάδα νομισμάτων είναι εκείνη που μας δίνει τη μορφή διαφόρων οικοδομημάτων της πόλης. Θα παραθέσουμε δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών των κοπών.

Στα νομίσματα του Αδριανού και Αντίνοου χαράζεται μια πύλη (σελ. 484 αρ. 19). Προφανώς θα πρέπει να απεικονίζεται μια από τις πιο σημαντικές πύλες της Νικόπολης.

Κατά τη διάρκεια του Συμποσίου είχαμε την ευκαιρία να έχουμε μια γόνιμη και εποικοδομητική συζήτηση, σχετικά με το θέμα της απόδοσης της πύλης, με την κυρία Wendy Pierrpont – White²¹, που μας έδωσε νέα στοιχεία για την έρευνά μας. Κατά την κυρία White²¹ η πύλη που απεικονίζεται στα νομίσματα της Νικόπολης την εποχή του Αδριανού ταυτίζεται με τη Μεγάλη ή Δυτική Πύλη του εξωτερικού τείχους της πόλης, στη θέση που είναι γνωστή στην περιοχή με το όνομα «Μπούφι»²². Η παραπάνω ταύτιση μας βρίσκει σύμφωνους.

Σχετικά με τον ισχυρισμό του Colin Kraay, ότι η πύλη που χαρακτήκε σ' αυτά τα νομίσματα είναι μία πύλη αναμνηστική της επίσκεψης του Αδριανού στην πόλη και πιθανόν προσφορά του ιδίου²³, επειδή δεν υπάρχει γραπτή μαρτυρία θα παραμείνει μία υπόθεση.

Αναμφισβήτητα όμως η απεικόνιση του μεγάλου κορινθιακού ναού, στα χρόνια του Σεπτιμίου Σεβήρου και της Πλαυτίλλας (σελ.484, αρ.20) συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον και μας προβληματίζει σχετικά με τον χρόνο και με τον τόπο της ανέγερσής του, όπως και σε ποιόν θεό ήταν αφιερωμένος.

Ως προς τα δύο πρώτα ερωτήματα, όπως ήδη έχει αναφερθεί²⁴, νομίζουμε ότι ο Κωνσταντίνος Ρωμαίος δίνει την απάντηση, σχολιάζοντας την αφιε-

19. Βλ. Τζουβάρα – Σούλη ό.π. σ. 87.

20. M. Oeconomides – Caramessini, ΕΣΤΙΑ ΒΟΥΛΗΣ et Nicopolis d' Épire: Actes du 8ème Congrès International de Numismatique (New York – Washington 1973), (Paris – Bâle 1976) 39–41.

21. Η συζήτηση αυτή ολοκληρώθηκε με εκτενή επιστολή της κυρίας Wendy White, όπου εκείνη μου εκθέτει λεπτομερώς τη θέση της.

22. O William Martin Leake, Travels in Northern Greece I, London, 1835, 189, το αναφέρει "Bughi".

23. C.M. Kraay, The Coinage of Nicopolis, NC 1976, 241: "The only other comparable bust of Nike is found under Hadrian and Antinous, but on these Nike is clearly crowned by the triple gateway which appears as an independent reverse type for both rulers: as at Antalya this gate no doubt commemorated the emperor's visit and was probably his gift to the city".

24. Νικόπολη – Οικονομίδου σ. 56–57.

ρωματική επιγραφή του Οκταβίου. Δηλαδή, ότι στα χρόνια του Αυγούστου δεν υπήρχε ναός πάνω στον ιερό λόφο, αλλά ιερόν υπαίθριον, πράγμα με το οποίο συμφωνούν και οι πηγές²⁵. Αργότερα, πιστεύει ο Ρωμαίος, οι Νικοπολίτες ή κάποιος από τους αυτοκράτορες έκτισε εκεί ένα ναό, που όμως θα καταλάμβανε μόνο ένα μέρος από τον ιερό αυτό χώρο.

Τώρα, με βάση τα σημερινά νομισματικά δεδομένα, μπορούμε να υποθέσουμε, ότι ο ναός αυτός κτίστηκε στα χρόνια του Σεπτιμίου Σεβήρου.

Οι απαντήσεις σχετικά με το τρίτο ερώτημα δεν πείθουν απόλυτα. Η καθιστή γυναικεία μορφή που μοιάζει με την Ακτιάδα, δεν μας πείθει ότι σ' αυτήν ήταν αφιερωμένος ο ναός. Οι χαρακτες εξάλλου εκείνη την εποχή δεν απέδιδαν με ακρίβεια κάθε λεπτομέρεια ή στοιχείο σχετικά με την παράσταση που απεικόνιζαν²⁶.

Στα κερκυραϊκά νομίσματα, την ίδια εποχή, της Πλαυτίλλας, χαράζεται ακριβώς ο ίδιος τύπος ναού, αλλά με τον Απόλλωνα να στέκεται όρθιος στον πρόναο²⁷.

Ελπίζουμε ότι τα μελλοντικά ευρήματα από τη Νικόπολη, θα μας δώσουν όχι μόνο νέα στοιχεία σχετικά με την παράσταση αυτού του ναού, αλλά και για την ολοκλήρωση γενικά της εικόνας μιάς τόσο σημαντικής νομισματοκοπίας με καθαρά ελληνικό χαρακτήρα.

Είναι πράγματι εκπληκτικό το γεγονός ότι η πόλη, που κτίστηκε από τον ιδρυτή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας για να τιμήσει τη μεγάλη νίκη του και να δικαιώσει τη δόξα του, ήταν μιά πόλη ελληνική.

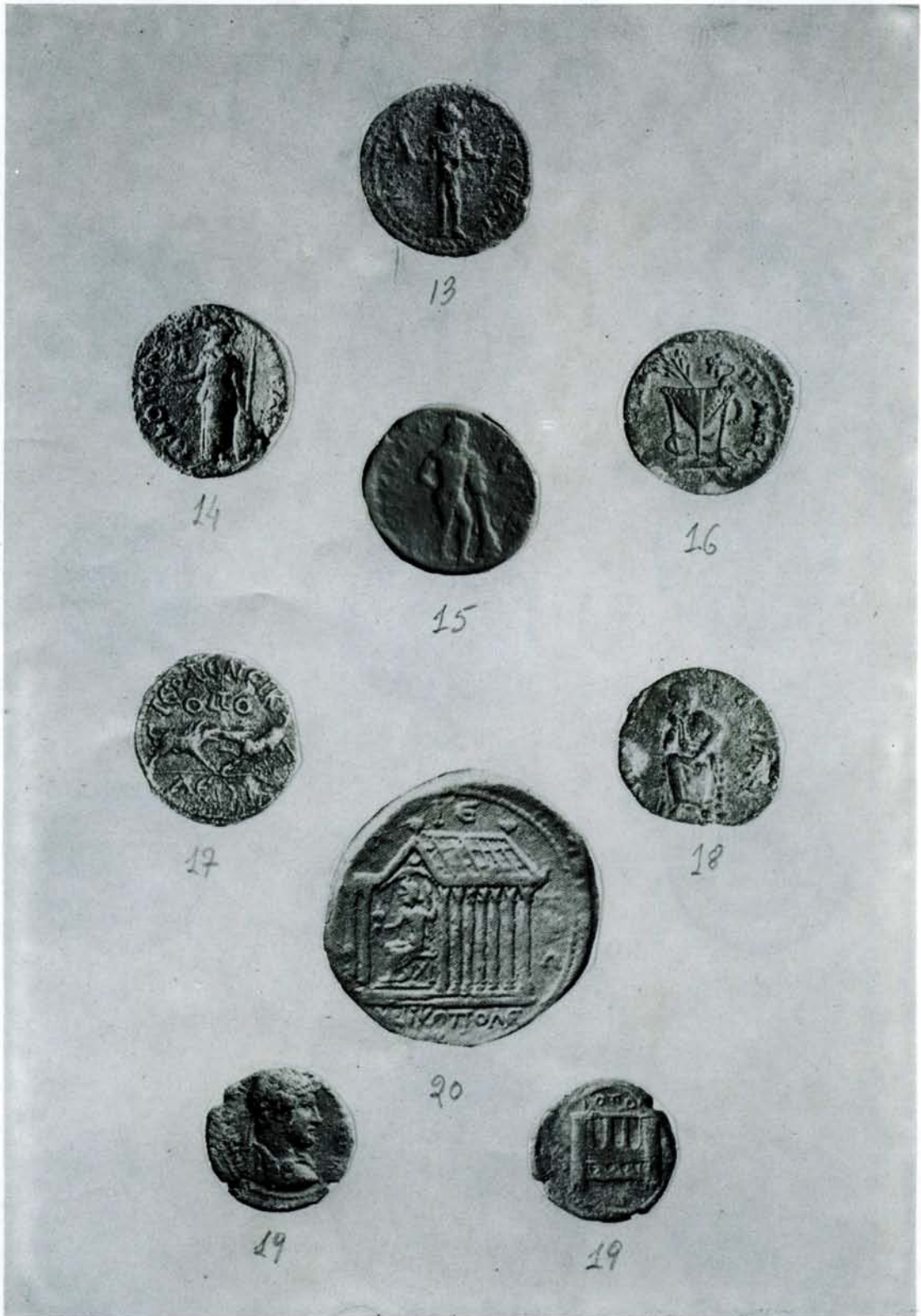
25. Στράβων VII 7,6 Δίων Κάσσιος LI. I. 3.

26. Βλ. *P.R. Franke*, ό.π. σ. 161 και σημ. 21.

27. Το νόμισμα αυτό βρίσκεται στο Νομισματικό Μουσείο Αθηνών. Βλ. *Αχιλλέως Ποστολάκα*, Κατάλογος Συλλογής Παύλου Λάμπρου – Αλεξάνδρου Μουρούζη, Αθήνα 1868, σ. 46, αρ. 523 (το νόμισμα αυτό ανήκε παλαιότερα στη συλλογή του Γεωργίου Μανούσου, κατοίκου Τεργέστης).

Πίν. Α.

Πίν. Β.